

STRATEJİ

Elektrik Piyasası Liberalleştirilmesinde Kaliforniya Örneği

IMF enerji alanındaki özelleştirmede ısrarlı

Son günlerde aysonuna kadar yürürlüğe girmesi planlanan Elektrik Piyasası Kanunu ile ilgili tartışmalar alevlendi. Piyasayı özel girişimcilere olabildiğince açması beklenen kanun bu hafta içinde Meclis Alt Komisyonu'nda görüşülecek. Sözkonusu kanun tasarısı, elektrik enerjisini kamu hizmeti tanımından çıkarmadığı ve emtiaya dönüştürmediği için eleştirilirken; elektrik dağıtım lisansı alacak şirketlere dağıtımını yaptıkları enerjinin %20'sini üretebilme hakkının tanınmasıyla piyasanın liberalleşmesinin engellendiği öne sürülüyor. Türkiye'de bu tartışmalar süredursun, elektrik piyasasını 1996'da özelleştiren Kaliforniya'da elektrik dağıtımını yapan özel şirketler ile federal görevliler elektrik piyasasının merkezi otorite tarafından kontrol edilmesi konusunda görüşmelere başladılar.

Kaliforniya'da Elektrik Enerjisi Piyasası'nın özelleştirilmesi 1998'de tamamlandı

1990'lı yılların başında Amerikan ekonomisi büyük bir durgunluk yaşıyordu. Pahalı ve çevreye zararsız enerji kaynaklarına yönelinmesiyle birlikte elektrik fiyatları önceki yıllara oranla %50 arttırmıştı. Özel girişimcilerin daha ucuza elektrik sağladığını fark eden çelik ve çimento üreticileriyle madenciler, piyasanın özel sektöre açılması için baskı oluşturmaya başladılar. Kaliforniya eyalet yönetimi 1996'da elektrik piyasasındaki üretim ve dağıtım tekelini kırmak, enerji arzını arttırmak ve kullanıcılara ucuz elektrik sağlamak amacıyla yasal düzenlemeler yaptı. Son halini alan yasa 1 Nisan 1998'de yürürlüğe girdi.

Hızla artan tüketime karşın elektrik arzını arttıracak yatırımlar yapılmadı

Liberalleştirme kanunuyla dağıtım görevi yapacak şirketler üretim birimlerini sattılar. Böylelikle üretim ve dağıtım faaliyetleri birbirinden ayrılmış oldu. Üretimde ilk hedef gerçekleştirilmiş, üreticilerin sayısı artırılmıştı ancak piyasaya giren yeni şirketler üretim kapasitelerini arttırmaya yönelik bir adım atmadılar. 1990'ların başında %30 kapasite fazlası olan Kaliforniya'da yazdan itibaren elektrik kesintileri yaşanmaya başladı. Güney Kaliforniya'da bir çelik üretim tesisi faaliyetine defalarca ara vermek zorunda kalırken, Güney Kaliforniya su sistemini besleyen pompalar 7 Aralık gecesi durduruldu. Sadece Silikon Vadisi'ndeki elektrik tüketimi %12 büyüyen Kaliforniya'da ne faaliyete geçirilmek üzere olan ne de onaylanması beklenen proje olmaması, eyalet yöneticilerini kara kara düşündürmeye başladı.

Fiyat artışının önüne geçilemedi

Öte yandan elektrik fiyatı sürekli arttı. Çünkü doğrudan kar maksimizasyonu planlayan üretici şirketler, serbest piyasa koşullarında yetersiz elektriğin fiyatının yükseleceğini ve elektrik dağıtabilmek için elektrik satın almak zorunda olan dağıtım firmalarına bu fiyatları dayatabileceklerini biliyorlardı. Öyle de oldu; hiçbir müdahale olmaksızın elektrik borsasında oluşan fiyatlar, liberalleşme öncesinde kWh başına 3 cent iken, 2000 yılı Aralık ayında ortalama 37 cente kadar yükseldi. Hatta birara dağıtım şirketleri bir kWh için yaklaşık \$1,4 ödemek zorunda kaldılar. Üreticiler fiyatları sürekli arttırırken, dağıtım şirketleri geçiş süresi boyunca elektrik fiyatlarını yükseltemediklerinden bu maliyet artışını müşterilerine yansıtamadılar. Çünkü piyasanın liberalleşmesini hedefleyen kanun aynı zamanda son kullanıcıyı da korumayı amaçlıyordu!

Dağıtım şirketleri iflasın eşiğinde

Ellerindeki üretim birimlerini satan, Kaliforniya'nın en büyük iki elektrik dağıtım şirketi olan Southern California Edison ile Pasific Gas & Electric (Pazarın 2/3'ünü paylaşıyorlar), sattıklarından kat kat pahalı elektriği satın almak zorunda kaldıkları için, Aralık ayı itibarıyla yaklaşık \$12 milyar zarar ederek iflasın eşiğine geldiler. Dağıtımın devamlılığını sağlamak faaliyetlerini banka kredileriyle finanse eden şirketlerin borç portföyü habarınca Standard&Poors, Fitch ve Moody's SCE ve PG&E'nin kredi notlarını düşürdü. Üretici şirketlerin buna tepkisi ise adı geçen iki

şirkete ileride elektrik ve doğalgaz satışını durdurabileceklerini daha yüksek sesle söylemeleri oldu. Bankalar ise kredi ilişkilerini kesme yolunu değerlendiriyor.

Ödeme dengesi bozulan şirketler Kaliforniya yönetimine elektrik satış fiyatlarında %17 artış yapılması için başvurdu ancak %10 zamlarla yetinmek zorunda kalacakları düşünülüyor. Piyasadaki arz-talep dengesizliğinden de beslenen yüksek fiyatları dengelemek amacıyla Kaliforniya hükümeti yeniden elektrik alıp-satarak dağıtıcı firmalara içinde buldukları zor durumdan çıkmaları için biraz zaman tanımayı planlıyor. Hükümetin üreticilerden 5,5 cent'e elektrik almayı istiyor ancak üreticiler 7-8 cent/kWh'ten aşağı bir fiyatı görüşmeyi bile reddediyorlar.

Dağıtım şirketleri tüm fiyatlarına bakılırsa, kanun ilk yürürlüğe girdiğinde olması gerekenden yüksek seviyelerde sabitlenen perakende elektrik satış fiyatından kazandıkları parayı unutmuş gözüküyor. Oysaki liberalleştirme çabalarının başından itibaren elektiriğe yaklaşık \$30 milyar fazla para ödeyen tüketiciler yeniden devletin fiyatları belirlediği eski günlere dönülmesini istiyor. Yanlış hesapla yapılan liberalleşme Amerika'da bile Bağdat'tan döndürülüyor.

Bu raporda yer alan tüm bilgi ve veriler güvenilir olduğuna inanılan, halka açık kaynaklardan alınmıştır. Raporda yer alan bilgilerin doğru ve eksiksiz olması amacıyla gereken tüm dikkat ve özen gösterilmiştir. Bu bilgilerin kullanılması sonucu doğabilecek sonuçlardan, bilgilerdeki eksiklik ya da yanlışlıktan Strateji Menkul Değerler A.Ş. sorumlu tutulamaz. Bu yayında yer alan görüş ve düşüncelerin Strateji Menkul Değerler A.Ş. yönetimi için hiçbir bağlayıcılığı yoktur.

Bu bilgi ve verilerin amacı, profesyonel yatırımcılara enformasyon vermek olup, kişilerin yatırım kararlarını söz konusu bilgilere bağlı kalmadan verdikleri varsayıdır. Bu nedenle, yayınlanan hiçbir görüş ya da düşünce bir yatırım önerisinde bulunma hedefi ya da adı geçen hisselerin alınıp satılması tavsiyesi niteliğinde değildir. Strateji Menkul Değerler A.Ş.'nin bağlı kuruluşları, çalışanları, yöneticileri, ortakları, hakkında rapor yazılan şirket ile danışmanlık niteliğinde zaman zaman doğrudan ya da dolaylı olarak birebir ilişkiye girmiş olabilirler ya da herhangi bir hisse senedi işlemi gerçekleştirmiş olabilirler.

2000 Strateji Menkul Değerler A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Strateji Menkul Değerler'in izni alınmadan, elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt cihazı veya başka bir yöntemle, bu yayınların bir kısmı ya da tamamının kopyası çıkarılamaz, bilgisayar sistemlerine aktarılamaz.

Piyasayı yeniden devlet düzenleyecek